

Zondag 25 februari 2024
tweede van de veertig dagen

Lezing uit de profetie: Jeremia 18,1-12; 19,1-2.10-13

*Lied: 'Daar komt de man uit Anatot': **lied 177, 1+2+4***

Evangelielezing: Marcus 9,2-10

*Acclamatie: 'Behoed mij, o God': **lied 16b** – tweemaal met Nederlandse tekst*

Overweging

Klei die gevormd wordt – en een pot die kapot wordt gegooit. Het kenmerkt de beeldende taal van Jeremia. Vandaag staat het werk van de pottenbakker centraal. Op twee manieren: eerst via de actie in de werkplaats. Er is klei die zich onder de handen van de maker vormt op de draaischijf. Daarna via het eindproduct: een pot waar niets meer aan te veranderen valt. Een kruik die demonstratief wordt stukgeslagen.

Bij al die beelden van Jeremia past de taal van de liturgische vormgeving. Beeldtaal.

Vorige week zocht ik voor het afscheid van Ans Baas en Bea de Rijke naar oude foto's van de creaties van de liturgische vormgroep – we hebben er na de viering een flink aantal gezien in de ppt die Harmen maakte. Allemaal verbeeldingen die in de loop van de jaren ons een weg hebben gewezen in het verstaan van de Schrift. Zo vond ik een foto uit 2006. Kennelijk lazen we ook toen uit Jeremia.

Dia 19

Je ziet de pottenbakkersdraaitafel.

Je ziet het wiel dat met de voeten aangedreven wordt.

Je ziet een kruik waar scherven vanaf zijn.

Je ziet de scherven van de stukgeslagen pot.

Dia 20

En dan de verbeelding van deze veertigdagentijd.

De muur. In twee vormen: losse, witte stenen.

Gestapelde, zwarte stenen.

Met daarin een opening. Vorige week was die nog bijna niet zichtbaar. Nu is die groter.

En groen. Groen is de kleur van hoop. Klimop sterft niet af in winterse kou. En mos. Mos is zacht.

Zo gaan we door de veertigdagentijd heen. Lopen we tegen muren op: onze machteloosheid bij het zien van vreselijke beelden uit Gaza en Oekraïne en andere plaatsen waar geweld heerst. Waar gebrek is. Waar kinderen het slachtoffer worden.

We speuren naar lichtpuntjes. Is er licht achter die muur? Wat geeft ons hoop? Kan iemand ons wijzen waar dat licht is?

Dia 21

"Wij zoeken iemand

die ons de doorgang wijst

naar licht dat onze wereld

in een nieuw daglicht zet" –

Is zo iemand denkbaar? Nu, hier; voor ons?

Dia 22

Maar wat we vandaag horen zijn vooral beklemmende taferelen.

Waaruit een God naar voren komt die bars en brutaal lijkt te zijn. Een God die alle volken en ons dus ook kan maken en breken. Die vormend en vernietigend ingrijpt waar het hem niet zint...

Zo'n God komt niet overeen met wat wij meemaken in de wereld. Greep God maar in!, kun je denken. Deed hij maar iets tegen alle verwoesting en moord!

Maar wanneer we dieper in de beelden van Jeremia kruipen, blijkt ook zijn God niet zo te zijn. Geen machtige regeerder die alles naar zijn hand zet. Geen supergod zoals de Olympische goden. Wel een god die menselijke trekken heeft en ons daardoor heel nabij komt. Er klinkt eerder goddelijke wanhoop dan goddelijke almacht in zijn woorden door.

Je ziet het misschien wel voor je: een pottenbakker met klei op de draaischijf. Met zijn voeten brengt hij de schijf in beweging. Met zijn natte handen geleidt hij de klei zodat die omhoog komt. Soepele klei en boetserende handen. Wanneer het niet helemaal gaat zoals hij wil, drukt hij de klei weer ineen en begint opnieuw.

Het is niet de een die zijn wil aan de ander oplegt. Er is een samenspel. Klei is materie die antwoord geeft. Klei kan meer en minder goed meewerken. De handen van de pottenbakker kunnen meer of minder gehavend raken. Niet alleen met klei is het een samenspel, zelfs met steen – Nel van Rietschoten vertelde me daar eens van. Zelfs steen kan meer of minder meewerken. Jeremia vertelt zelfs dat niet alleen de klei kneedbaar is,

ook het lot. Als Israël zou meebewegen met de vingers van de Boetseerder, zou alles nog goed kunnen komen. Niets ligt onherroepelijk vast. Alles kan nog gevormd en veranderd worden.

Dat is goed om te weten voor wie denkt: ik ben nu eenmaal zoals ik ben, daar valt op mijn leeftijd niets meer aan te veranderen.

Dat is goed om te bedenken wanneer je wanhoopt aan deze wereld: wij mensen maken die steeds onleefbaarder voor elkaar, we hollen naar de afgrond, wat zou daar nog aan te doen zijn?

Dat is belangrijk wanneer je het gevoel hebt dat elke kleine bijdrage van jouw kant aan een beter milieu slechts een druppel is op een gloeiende plaat. Dat het toch niet uitmaakt of jij een keer meer of minder in het vliegtuig stapt. Dat het niet uitmaakt of je afval scheidt of niet, de afvalmaffia gooit alles toch op één grote hoop.

Niets ligt onherroepelijk vast. Alles kan nog gevormd en veranderd worden...

Werk je als klei mee met de Boetseerder?

Tenslotte klinkt Gods vertwijfeling. “Maar ze zullen antwoorden: laat ons begaan...” Ze zullen niet willen meewerken, voorspelt hij. Als een heel menselijke God laat hij zien dat ook hij zijn zwaktes kent. Een ervan is dat hij het haast niet dŕft te hopen: dat mensen met hem willen samenwerken...

Dan is er nog dat andere beeld: dat van die kruik. Is dat dan geen vertoon van goddelijke almacht?

Eerst was er nog sprake van een vrij intieme relatie.

Tussen de pottenbakker en de klei. Die is nu helemaal afwezig.

Jeremia moet een kruik kopen en naar het Hinnomdal bij de Schervenpoort gaan. Daar heft hij de kruik op en slaat die stuk. En hij zegt namens God tegen de oudsten: zo gaan jullie eraan. Dit is hoe het afloopt.

Is dit taal van een woedende, wrekende God...?

Het is belangrijk om te kijken naar de plek waar dit gebeurt.

Het Hinnomdal – het is de vuilstort van Jeruzalem. Een plek waar het altijd smeult en damp. Je komt er door via de Schervenpoort de stad te verlaten.

Schervenpoort: hier werden de scherven de stad uit gegooit.

In dit Hinnomdal is ook een offerplek, Tofet. Een plaats van ultieme wreedheid: hier werden kinderooffers

gebracht aan de Kanaänitische god Moloch. God van de vruchtbaarheid. Ook Judeeërs deden aan deze offers mee. Blijkbaar hielden ze graag beide opties open: offeren aan de God van Abraham én offeren aan de god die kinderen verslond.

Daar moet Jeremia zijn kruik stuk slaan.

Is het een wrede, harde God die hem dit laat doen? Of eerder een bijna wanhopige? Die als middel om het onomkeerbare te voorkomen harde taal gebruikt – als laatste troef. Die zegt: ga je zo door, dan ga je aan je eigen onmenselijkheid ten onder. Die probeert door te dringen tot de harde koppen van de mensen tegen wie Jeremia het heeft...

Je zou je diezelfde Jeremia met diezelfde kruik in onze tijd kunnen voorstellen.

En hoe hij in het bijzijn van Poetin en Trump, Netanjahoe en Assad, Hamasstrijders en Talibanstrijders, maar ook onze regeringsleiders en misschien wel onszelf, de kruik stuk zou slaan. En namens God zou roepen: hoe ver gaan jullie door in jullie onmenselijkheid? Hoelang nog beschermen jullie je eigen welvaart achter allerhande soorten hekken? Hoelang nog lopen jullie mee met de macht van het geld, die de aarde vernietigt en het einde dreigt te worden van de mensheid? Wanneer gaan jullie eerbied hebben voor weerloos leven?

In de profetieën van Jeremia horen we over een God die zelf lichtpuntjes zoekt.

Het verhaal gaat dat hij ze lijkt te vinden in de mens Jezus. Die door Paulus en evangelisten en anderen als Messias wordt herkend. Die daarom in de verhalen zijn zoon wordt genoemd. ‘Dit is mijn geliefde Zoon, luister naar Hem!’

Die het er niet beter afbrengt dan Jeremia. Die ook wordt omgebracht. Die slachtoffer wordt van menselijke macht en heerszucht, van menselijk ego dat zich groter wil maken dan het is uit angst niet genoeg te zijn.

Maar die opgewekt verder gaat. En verder, en verder... Zodat hij ook voor ons het licht wordt dat wij vermoeden, daar ergens achter die muur. Licht dat ons aanstoot. Stem die ons uitdaagt. Boetseerder die ons, de klei, vraagt: werk je met me mee...?

Muziek

Lied: ‘Vernieuw in ons, o God’: lied 858